

МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК [78.7.034] (410.1)

Цитування:

Соколова А.В. Кельтські друїди та їх вплив на культуру інших етносів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. № 2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 72-77.

Sokolova A. (2020). Celtic druids and their influence on the culture of other ethnic groups. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 72-77 [in Ukrainian].

Соколова Алла Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теоретичної
та прикладної культурології
Національної музичної академії
імені А. В. Нежданової
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4841-6342>
asmoonlux@gmail.com

КЕЛЬТСЬКІ ДРУІДИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КУЛЬТУРУ ІНШИХ ЕТНОСІВ

Мета дослідження полягає в аналізі культурної спадщини друїдів і виявленні спільних рис кельтської язичницької культури і культури древніх слов'ян. **Методологія дослідження** передбачає поєднання таких методологічних підходів, як системно-історичний і порівняльний метод аналізу. Системно-історичний метод дозволяє виявити культурні традиції кельтів дохристиянського періоду. Порівняльний метод допоміг виявити подібності в культурній системі кельтів і слов'ян. **Наукова новизна** лежить в спробі осмислення релігійного та духовного життя друїдів як частини кельтської культури, а також в обґрунтуванні впливу культури друїдів на культуру інших етносів. **Висновки.** Витоки кельтської цивілізації сягають індоєвропейської стародавньої культури. Друїди – символ Британії. Античні автори в своїх нечисленних історичних працях розглядають духовне життя кельтських жерців-друїдів крізь призму власних поглядів і суджень, що не дає повного уявлення про друїдизм в цілому. Християнізація Британії призвела до гонінь і фізичного винищення друїдів і їх духовної спадщини. Кельтські традиції розчинилися в християнській релігії. Виявлено, що кельти і стародавні слов'яни мали схожу картину створення світу, солярну символіку, обрядовість і систему жертвоприношень, що дає підстави припускати про проникнення язичницьких традицій кельтів вглиб європейського континенту.

Ключові слова: Друїди, овати, барди, ірландські філіди, кельтські традиції, християнство, язичництво, стародавні слов'яни, волхви, козаки-характерники.

Соколова Алла Вікторівна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры теоретической и прикладной культурологии Национальной музыкальной академии имени А. В. Неждановой

Кельтские друиды и их влияние на культуру других этносов

Цель исследования заключается в анализе культурного наследия друидов и выявлении общих черт в кельтской языческой культуре и культуре древних славян. **Методология исследования** предполагает единство таких методологических подходов, как системно-исторический и сравнительный метод анализа. Системно-исторический метод позволяет выявить культурные традиции кельтов дохристианского периода. Сравнительный метод помог выявить сходства в культурной системе кельтов и славян. **Научная новизна** лежит в попытке осмысления религиозной и духовной жизни друидов как части кельтской культуры, а также в обосновании влияния культуры друидов на культуру других этносов. **Выводы.** Истоки кельтской цивилизации корнями уходит в индоєвропейскую древность. Друиды – символ Британии. Античные авторы в своих немногочисленных исторических трудах рассматривают духовную жизнь кельтских жрецов-друидов сквозь призму собственных взглядов и суждений, что не дает полного представления о друидизме в целом. Христианизация Британии привела к гонениям и физическому истреблению друидов и их духовного наследия. Кельтские традиции растворились в христианской религии. Вывявлено, что кельты и древние славяне имели схожую картину сотворения мира, солярную символіку, обрядность и систему жертвоприношений, что дает основание предполагать о проникновении языческих традиций кельтов вглубь европейского континента.

Ключевые слова: Друиды, оваты, барды, ирландские филиды, кельтские традиции, христианство, язычество, древние славяне, волхвы, казаки-характерники.

Sokolova Alla, PhD, (Candidate of Pedagogical Sciences), Senior Lecturer, Department of Department of Cultural, The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

Celtic druids and their influence on the culture of other ethni groups

The purpose of the study is to analyze the cultural heritage of the Druids and identify common features in the Celtic pagan culture and the culture of the ancient Slavs. **The research methodology** assumes the unity of such methodological approaches as a system-historical and comparative analysis method. The system-historical method allows revealing of the cultural traditions of the Celts of the pre-Christian period. The comparative method helped to identify similarities in the cultural systems of the Celts and Slavs. **Scientific novelty** lies in an attempt to comprehend the religious and spiritual life of the Druids as part of the Celtic culture, as well as in substantiating the influence of the culture of the Druids on the culture of other ethnic groups. **Conclusions.** The origins

of Celtic civilization are rooted in Indo-European antiquity. Druids are a symbol of Britain. Ancient authors, in their few historical works, consider the spiritual life of Celtic Druid priests through the prism of their own views and judgments, which does not give a complete picture of Druidism, in general. The Christianization of Britain led to the persecution and physical extermination of the Druids and their spiritual heritage. Celtic traditions were dissolved in the Christian religion. It was revealed that the Celts and the ancient Slavs had a similar picture of the creation of the world, solar symbolism, ritualism and the sacrifice system, which suggests that the pagan traditions of the Celts penetrate deeper into the European continent.

Key words: Druids, oaks, bards, Irish filids, Celtic traditions, Christianity, paganism, ancient Slavs, magi, Cossacks.

Актуальність теми дослідження. Знання про друїдів засновані на невеликому запасі стародавніх текстів, записаних римлянами, які часто викривалися у свідомому знищенні репутації лідерів кельтських духовних вірувань. Друїди, ймовірно, були не такими, як бачили їх римляни. Можливо, агресія друїдів була перебільшена в політичних цілях, а образ друїдів, створений римлянами, був необ'єктивний. Спосіб життя, традиції і ритуальні дії друїдів були прикрашені лише для того, щоб виправдати їх фізичне винищення, знищення бунтівних кельтів, щоб стерти їх культурну спадщину з лиця землі й прискорити романізацію кельтських територій. Традиції давніх кельтів дохристиянського і ранньохристиянського періоду безсумнівно впливали на культуру інших етносів. Стародавні мотиви кельтської культури простежуються у ритуалах у східних слов'ян, волхвах, в діяльності волхвів на Русі, а також в існуванні непереможних воїнів – українських козаків-характерників, що володіють надздібностями.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом у колах дослідників кельтської культури намітилася тенденція, яка представляє наявні праці вчених з культури щодо друїдів як одні з найбільш спірних, у зв'язку з суперечливістю і неточністю джерел інформації про друїдів. Однак існують античні і ірландські джерела, перш за все, представлені збереженими описами духовного життя друїдів у Юлія Цезаря, Плінія Старшого, Діогена Лаертського, Поседонія, Титмара Мерзебургського, Святого Патрика та Публія Тацита. До сучасних досліджень історичного періоду, пов'язаного з діяльністю друїдів, можна віднести масштабні праці Франсуаза Леру, Кервіна Вільямса, Патрика Форда, Пітера Берресфорда Елліса, Рональда Хаттона, Діодора Сікулуса та інших.

Мета дослідження полягає в аналізі культурної спадщини друїдів і виявленні спільних рис в кельтській язичницької культури і культури древніх слов'ян.

Виклад основного матеріалу. Слово «друїд» походить від латинського «*druidae*» і від гальського «*druides*». Також вважається, що це слово походить від кельтського з'єднання «*dru-wid*» – «*dru*» (дерево) і «*wid*» (знати), що вказує на особливе символічне значення дерева в кельтській практиці. Що стосується давньоірландської форми походження слова друїд, можна звернутися до слова «Друї», що в перекладі на сучасну ірландську і гальську мову звучить як «драой» або

«друад» (маг, чаклун). Ірландська форма *druí* (однина) і *druid* зустрічаються в середньовічній ірландській літературі, а також в ранніх Уельських текстах, що збереглися до наших часів.

У індоєвропейській версії прото-кельтська форма *dru-wid* сформована з кореня «*deru*» – сильний і «*wid*» – бачити. Друїд – в перекладі буквально означає «сильно бачить» [1]. Давньоримський письменник Пліній Старший, автор «Природної історії», вважав, що слово «друїд» грецького походження. Існують згадки про інші назви друїдів – семнотеї. Семнотеї (*semnotheoi*) – грецьке слово, яке перекладається як шановні Боги [2, 4]. Друїди вперше згадуються псевдо-Аристотелем, так називали авторів, що приписують свої праці Аристотелю, у другому столітті до нашої ери. С. Пігготт описує класичні джерела про друїдів як «мізерні і неакуратні, часто в цитатах з других рук» [2, 27]. Юлій Цезар вважав, що друїдизм був родом з Британії і привезений в Галію близько 200 року до н.е. [3]. Пізньоантичний історик філософії Діоген Лаертський писав: «Серед кельтів і галлів є такі, що називають себе друїдами» [4, 55].

Олександрійська богословська школа, центр вченості і філософії, розглядала комплекс найважливіших питань пізньоантичного і ранньохристиянського світогляду, збирала і цитувала джерела в спробі синтезувати історію. Багато з втрачених текстів історії відомі завдяки олександрійській школі. Франсуаза Леру, відомий дослідник кельтських традицій, вважав, що олександрійці були схильні до нестримної ідеалізації кельтів, і довіряв судженням давньогрецького філософа та історика Поседонія. Текстам Поседонія була властива завуальована ідеалізація друїдів, однак, на думку багатьох дослідників, саме Поседоній оцінював друїдів більшою мірою об'єктивно [5]. Святий Патрик також зберіг інформацію про етику і соціальну структуру дохристиянської кельтської культури, задокументувавши все старі закони Ірландії.

На зорі Залізного століття друїди представляли собою еліту кельтського суспільства. За словами Цезаря, друїди були високо організовані [3]. Головний друїд займав своє становище за допомогою меритократії, системи, при якій на високі пости претендують найбільш талановиті і компетентні люди, незалежно від їх походження, багатства, зв'язків, або через загальні вибори. Архідруїди були супутниками Королів, Головними вищими священиками, пророками, і законниками

кельтської нації. Одягнені в білий одяг з намистом на шії або вінцем з прозорих, можливо, кришталевих, намистин, вони відразу виділялися з натовпу. Бути друїдом означало бути особою вищого стану. Друїди вимагали повної покори від кельтів. Друїди несли службу при королівському дворі. Таким чином, друїд – це головний помічник Короля.

Це підтверджує і давньогрецький історик Поседоній, велика кількість праць якого не збереглася, а багато яких були безповоротно загублені, відзначаючи, що «друїди були правителями-мудрецами, стояли вище, ніж інші жреці і користувалися безсумнівним авторитетом серед королів і кельтів» [6, 179].

Значною мірою друїди були незалежні від племені. Вони вільно переміщалися з місця на місце, що підвищувало ефективність дозволу і врегулювання конфліктів і припинення воєн. Юлій Цезар знаходив цю якість друїдів надзвичайно корисною [3]. Друїди були єдиними в своєму роді хранителями кельтських традицій, переказів і міфів. Щорічно друїди збиралися в Карнуті, центрі Галлії, район Орлеана – історична провінція Франції, для вирішення спільних питань. Передбачалося, що збори проходили під час літнього сонцестояння у священному гаю.

Знання були в пошані у друїдів, вони утворили свої власні язичницькі школи. Друїди починали навчання з вивчення алфавіту Огама (геометризованих літерів з неясними генетичними зв'язками, структурно близькими скандинавським рунам), граматики, філософії, епічної прози, права, науки (особливо математики і фізики), філософії, астрономії та цілительства. Під час своїх обрядів друїди користувалися кулями синього кольору і музичним інструментом, який за своїм звучанням нагадував дзвін. Слід відзначити, що в християнській традиції дзвін придбав сакральне значення, але історія його виникнення йде з язичництва [7].

Цифра «3» була важливою для друїдів. Так, відомі вислови друїдів, складені у формі тривіршів, так звані тріади. Друїди сформулювали принцип, який виражався в трійності всього, що відбувається в світі. Причин, за якими друїдів могли з ганьбою вигнати з Ордену було також три: вбивство, обман і зрада. Деякі збережені записи складаються з трьох частин, наприклад: «Поважайте Богів, не робіть зла, практикуйте хоробрість». Друїди були зобов'язані не тільки володіти знаннями (1), а й мати сміливість використовувати їх (2), а також зберігати мовчання про таємниці походження отриманих знань (3) [7].

Для того, щоб умилостивити Богів, жертви умертвляли трьома способами: 1. спалюванням, 2. задушенням, 3. повішенням на дереві. Деякі дослідники відзначали, що культ числа три пов'язаний із загальною індоєвропейською традицією, які кельти, на відміну від інших

народів, трепетно охороняли. Друїди розглядали вогонь як елемент сонячної символіки, бачили в ньому особливий ритуальний сенс. Два кельтських свята (Белтайн і Самайн) були пов'язані з культом вогню. Відзначимо, що кельти гасили багаття на ніч, щоб вранці розпалити його знову від священного вогню. Ця традиція була характерна і для слов'ян. Друїди ділилися на три групи: 1. Друїди (жреці і філософи, які здійснювали найурочистіші з жертвоприношень і виконували політичні функції); 2. Овати, які виконували другорядні жрецькі функції і різного роду магичні обряди, славилися цілителями і провидцями; 3. Барди: поети та зберігачі пісень.

Друїди одягалися в білий одяг, що символізувало сонце. Овати надавали перевагу зеленому кольору одягу і намиста, а також мали високий посох. Давньоруські волхви також носили білий одяг і мали посох. Овати були не тільки писарями, а й астрономами і лікарями, процвітали в географії та математиці. Овати розуміли розмір і форму світу. Барди були професійними оповідачами і поетами, могли виконувати ряд інших ключових функцій. Барди володіли порівняно низьким статусом, одягалися в сині кольори, і, не дивлячись на їх талант, їм виявлялося мало поваги. Часто їх зображували з ірландською арфою в руках.

Ірландське слово Філі, яке також відоме як Фатхі – «пророки» зазвичай перекладалося як «поет», який складає за суворими правилами мистецтва. Однак у філідів були й інші функції, однією з яких було провидіння [8, 21] і пророцтво, що іноді мало на увазі приношення людської жертви. Філіди мали більш високий соціальний статус, ніж друїди. Ірландські філіди займали досить високе соціальне становище в кельтській Ірландії, мали риси подібності зі статусом поетів-бедуїнів в доісламській Аравії. Філіди, подібно друїдам, вчилися роками, віддаючи пріоритет історії, генеалогії та закону. Важко визначити, чи уявляли філіди «гілку друїдного дерева» або сформували окрему групу. Після встановлення християнства на території Британії, філіди відмовилися від язичницьких вірувань і стали вченими, тоді як друїди були фізично знищені або вигнані, лише невелика частина друїдів звернулася в християнство [8].

Кельтські жінки володіли більш високим соціальним статусом, ніж гречанки або римлянки. Автор Пітер Берресфорд Елліс в своїй книзі «Друїди» пише: «Жінка не тільки грала рівну роль в діяльності друїдів, але і сама їхня позиція в кельтському суспільстві була значно вище в порівнянні з їх позицією в інших європейських суспільствах. Однак, поступова патріархалізація суспільства, поступово послаблювала роль жінки в суспільстві. З приходом римського християнства статус жінки як і раніше високий, і свідченням тому є величезна кількість кельтських жіноч-святих» [9, 91-94].

Римський претор і майбутній правитель Британії Светоній Паулін зі своїми військами досягли берегів Менайської протоки. Те, що побачили римські солдати, вразило їх уяву. Давньоримський історик Тацит дає наступний опис: «На березі стояли сили ворога, густий масив чоловіків і жінок, які носилися по рядах, як фурії» [10, 326]. В кінцевому підсумку, коли війська досягли берегів, то за словами Тацита: «вони вразили всіх, хто протистояв їм і кинули їх в полум'я, яке самі й запалили» [10, 337].

Кельтські друїди передбачали, що будь-яке дерево, на гілках якого є омела (*Viscum Album*), є священним. Омела – паразитична рослина, яка вкоренилася на гілках дерев за допомогою насіння, яке зазвичай поширювалися птахами. Одягнені в біле друїди піднімалися на священні дуби і акуратно видаляли омелу за допомогою маленьких золотих кіс. Друїди використовували цю рослину для виготовлення протиотрути і ліків від безпліддя. Не один з релігійних обрядів не відбувався без застосування омели. Для друїдів омела, що росте на гілках дерев, була доказом того, що сам Бог вибрав дерево об'єктом його особливої милості [11].

Як і в християнстві тема смерті і відродження була однією з головних тем духовної практики друїдів. У своїх ритуалах друїди використовували людей для жертвопринесень. Так, давньогрецький історик і міфолог Діодор Сицилійський описував жертвоприношення друїдів: «Вони встромлюють в людину кинджал в області діафрагми, а коли жертва падає, вони читають майбутнє по сіпанню його кінцівок, а також по крові, яка фонтанує з нещасного» [12, 62].

Історик Діодор Сікулус помічав, що друїди передбачали майбутнє, завдаючи удару людині в груди і спостерігаючи, як вона звивалася у смертельних муках. Давньоримський історик Тацит описав битву в Уельсі, в якій друїди «[покривали] свої вівтарі кров'ю бранців» [12, 63]. За словами Юлія Цезаря, друїди іноді організовували масові жертвоприношення людей, роблячи гігантські фігури з гілок, наповнюючи їх жертвами і підпалюючи їх.

Пліній Старший в «Природній історії» описував жертвоприношення, що проводилися друїдами наступним чином: «Вбивати людину – значить здійснювати акт найвищого благочестя, – писав він, – для здобуття вищого благословення здоров'я» [13, 190]. Пліній Старший також стверджував, що друїди приносили в жертву биків. Символ бика був одним з головних символів кельтського життя.

Стародавні слов'яни також приносили людські жертви язичницьким Богам. У «Хроніці» Титмара Мерзебургського можна прочитати: «страшний гнів богів умилюють кров'ю людей і тварин» [14, 90-91]. Німецький священник і місіонер XII століття Гельмольд вторив Титмару Мерзебургському: «слов'яни приносять богам

своїм жертви волами, і вівцями, а багато і людьми-християнами, кров яких, як запевняють вони, доставляє особливе задоволення їх богам». Богу Святовиту щорічно приносять в жертву «людину-християнина, якого вказав жереб» [15,130]. Про людські жертви у слов'ян писав візантійський хроніст Лев Диякон. Божествам призначалися в дар не тільки люди і худоба, а й пахучі квіти, і трави. Омела була однією зі священних рослин і для слов'ян. Слов'яни з благоговінням зрізали омелу з дерев, щиро вважаючи, що Перун залишав її на гілках, коли хотів нагородити язичників.

Також друїди, як і стародавні слов'яни, поклонялися Сонцю, називаючи його джерелом Життя. Американська письменниця Джин Вебстер припускала, що апокаліптичні видіння і обряди друїдів розглядалися римськими завойовниками, починаючи з правління Августа в 27 році до нашої ери, як акти опору. Друїди пророкували про кельтів, які в майбутньому перетворяться в господарів світу. Друїди повставали проти Риму. Друїди були силою, з якою необхідно було рахуватися. Британський острів був священним будинком друїдів. Острів був дуже зручним місцем, де рятувалися від переслідувань римлян та знаходили прихисток. Римляни справедливо розглядали острів як потенційне джерело хвилювань. Існують кілька періодів історії, пов'язаних з кельтською і друїдською культурою. Перший період характеризується переміщенням племен з Європи в Британію та Ірландію, які володіли великими знаннями в області астрономії та математики. Другий період, так званої задокументованої історії, можна віднести до часів, коли історики, філософи і богослови залишали нащадкам праці про кельтів і друїдів. Третій період почався з приходом християнства. В цей час кельтсько-друїдські традиції зберігалися християнськими священнослужителями, які навіть звернувшись в християнство, зберігали вірність друїдам.

Термін «волхви» (мудреці) – переклад грецького слова *magoi*. У грецькому перекладі Біблії під магами малися на увазі вавилонські і єгипетські мудреці, тлумачі священних книг, лікарі й чарівники. Знаменитий язичницький полеміст Цельсій не бачив відмінності чаклунів від християн і приписував самому Христу знання магії, яке і допомогло йому творити дива, зціляти і воскрешати людей. Волхви в слов'янській культурі – служителі слов'янських язичницьких культів та аналог кельтських друїдів. Деякі вчені-дослідники схильні проводити паралель між культурою і релігією друїдів і слов'янських волхвів. Безсумнівно, загальні риси простежуються. Так, слов'янські волхви відрізнялися дивовижною здатністю заглядати в майбутнє, були захисниками поселень і міст від ворогів, хранителями традицій і переказів, були експертами з трав. Як і друїди, волхви вчилися різним мистецтвам протягом багатьох років. Князь Вольга Всеславович (Волх

Всеславович) володів мистецтвом перетворення в звірів, птахів і риб. Однак у слов'янських волхвів не сформувалася ієрархічна система, і, на відміну від кельтів, не існувало архіволюха [16].

Прокопій Кесарійський в праці «Війна з готами» наводив унікальні відомості про слов'ян: «Ці племена, слов'яни і анти, не управляються однією людиною, але здавна живуть в народоправстві [демократії], і тому у них щастя і нещастя в житті вважається справою загальною» [17, 4].

Як і друїди, значна частина волхвів, покинула обжиті землі і пішли на північ, внаслідок почалася християнізація населення і гоніння на волхвів. Присутність волхвів серед слов'ян спостерігалася і після християнізації Русі, але в меншій кількості (збереглися свідчення перебування волхвів в Новгороді до XIII століття). Церква позиціонувала себе як запеклого борця проти всякого роду магів, чаклунів і чарівників, що приносило видимі результати. У 1227 році в Новгороді влада наказала спалити чотирьох волхвів. Серапіон Печерський, російський проповідник і письменник, в четвертому і п'ятому повчаннях прямо виступав проти зайвої жорстокості щодо чарівництва: «Гдѣ же є Вѣ Писання, еже Чоловѣком' владѣти обильем' або убогістю? подавати або дощ, або теплоту? О, Нерозумні! вся Бог творить, якоже хошет; бѣди і убогість посилаєть за грѣхи наша і Наказ нас, приводячи на покаяннѣя» [21].

Переслідуванню волхвів не завадив той факт, виходячи з якого, східні мудреці-волхви Каспар, Мельхіор і Валтасар перебували в печері разом з матір'ю Ісуса Христа та її новонародженим немовля.

Історик С. Цветов висуває теорію, згідно з якою, стародавні слов'янські волхви і кельтські друїди могли мати спільних предків. Його теорія підтримується проведеними антропологічними дослідженнями щодо будови людського черепа. Однак, теорія С. Цветова не знайшла підтримки у інших істориків та археологів [18]. Пліній Старший бачив зв'язок друїдів з волхвами: «Магія процвітала і в гальських провінціях, аж до періоду нашої пам'яті, оскільки саме за часів імператора Тіберія був виданий указ проти друїдів і для всіх нащадків віщунів і лікарів. Тоді практика друїдів перетнула океани і проникла в найвіддаленіші куточки землі. В даний час Британія так зачарована магією, що іноді здається, саме вона передала свої традиції персам» [19, 324]. Таким чином, Пліній висуває гіпотезу про магічні ритуали друїдів і ритуали персів, що мають схожі риси, що, в свою чергу, вказує на можливість міграції культових обрядів друїдів вглиб європейського континенту.

Загальні специфічні риси простежуються між друїдами і козаками-характерниками – військовою елітою Запорізької Січі. Слово «характерник» (від грецького character – відмінна риса) вказує на

незвичайні здібності людини (козаків також називали «галдовниками», «заморочниками», знахарями і чаклунами). Козаки – характерники протягом багатьох тижнів могли легко обходитися без води та їжі, мали здатність перетворюватися на звірів і птахів, тривалий час знаходитися під водою, воскрешати мертвих, заговорювати рани, перемішуватися, передбачати майбутнє, розмовляти на дванадцяти мовах, лікувати, зціляти невиліковні хвороби травами, наводити мороки (тобто здатність показувати іншим предмети в тій формі, в якій козаки хотіли їх показати), були невразливі для куль і шабель. Козаки-характерники були славними продовжувачами майстерності древньої слов'янської магії, спадкоємцями багатовікових ведичних знань волхвів, використання яких заборонялося християнською церквою [20].

Відзначимо, що культові знання друїдів ревно охоронялися від зазіхань ззовні. Одним з основних правил друїдів була здатність зберігати таємницю походження знань. Важко припустити, що друїди могли розділяти свою магічну майстерність з культурно чужим для них плем'ям. У той же самий час, багато дослідників припускають, що стародавні слов'яни мали тісний зв'язок з кельтськими друїдами, які вижили, та за часи жорстоких гонінь на друїдів, рятували їх, приймаючи на своїй землі.

Висновки. Культурно-духовна діяльність друїдів дає підстави стверджувати, що друїди прагнули до знань, що підтверджується наявністю язичницьких шкіл, але їх світогляд багато в чому відповідав стандартному світогляду язичницьких громад. Друїди піддалися жорстоким гонінням, за винятком лише тих, хто з готовністю приймав християнство. Практика язичництва була загрозою римлянам, які боялися влади друїдів над кельтськими громадами, завойованих Римом. Однак на окраїнних північно-західних островах Британії, а також у Британії та Ірландії культурна спадщина стародавніх кельтів збереглася, що зіграло вирішальне значення і стало основним фактором у формуванні етносів і мов, що збереглися протягом всієї історії Великобританії. Ця спадщина являє собою багатий матеріал для вивчення життя давньої Британії та Європи. З плином століть кельтські традиції розчинаються в християнстві. У часовому проміжку з I по IV століття сформувалася мовно-політична карта Європи та Британії, яка оформилася в добре нам знайому структуру. Незважаючи на спільні риси кельтської язичницької культури з культурою стародавніх слов'ян, їх все-таки не можна ототожнювати. Ведичні традиції волхвів і друїдів мали замкнений характер та свій історичний шлях розвитку. Однак, виходячи із факту комплексного проживання галлів, вихідців з кельтських племен, на території Франції і їх подальшого впливу на етнічний склад населення, формування французької нації і політичного устрою країни,

припускаємо, що уклад, релігія, обряди і традиції давніх кельтів проникали всередину материка, взаємодіяли і впливали на культуру інших етносів.

Література

1. Watkins C. The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots : Dictionary. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2011. 192 p.

2. Piggott S. The Druids : Ancient Peoples and Places Series. London: Thames & Hudson. (New Ed edition), 1985. 216 p.

3. Цезарь Г. Ю. Записки о Галльской войне. Готовому перейти Рубикон. Москва : РИПОЛ-классик, 2016. 416 с.

4. Лаэртский Д. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов : книга I. Москва : Терра. 2009. 608 с.

5. Леру Ф. Друиды. Исторические книги. Санкт Петербург : Евразия, 2003. 288 с.

6. Spence L. The History of Atlantis : Series: Dover Occult. New York : Dover Publications, 2003. 288 p.

7. Myers B. C. The Mysteries of Druidry: Celtic Mysticism. Theory & Practice /

B. C. Myers. Newburyport : Weiser, (1st Ed.), 2006. 240 p.

8. Caerwyn Williams J.E., Ford P. The Irish Literary Tradition. Cardiff : University of Wales Press, 2007. 376 p.

9. Ellis P. The Druids. Michigan : Eerdmans Pub Co, 1995. 304 p.

10. Murphy A. The Works of Cornelius Tacitus: With an Essay on His Life and Genius, Notes, Supplements (Volume 4). Mishawaka : Palala Press, 2016. 420 p.

11. Hutton R. Blood and Mistletoe: The History of the Druids in Britain. New Havenby : Yale University Press, 2009. 492 p.

12. Barbarians T. J. An Alternative Roman History. Colchester : BBC Physical Audio, 2007. 320 p.

13. Rackham H. Pliny the Elder: The Natural History of Pliny. Warszawa : HardPress Publishing, 2013. 590 p.

14. Фаминцын А. С. Божества древних славян. Москва : Вече, 2017. 352 с.

15. Гельмольд Б. Славянская хроника. Москва : Наука, 1963. 298 с.

16. Афанасьев А. Н. Волхвы, колдуны, упыри в религии древних славян. Москва : Алисторус, 2012. 390 с.

17. Кесарийский П. Война с готами. Москва : Наука, 1950. 517 с.

18. Цветков С.В. Кельты и славяне. Санкт Петербург : Блиц, 2005. 198 с.

19. Pliny the Elder. The Natural History Book : Vol.VII (with Book VIII 1-34)/ Editor Tyler T. Travillian. London : Bloomsbury Academic 2015. 368 p.

20. Яворницкий Д.И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. Санкт Петербург : Издание Л.Ф. Пантелеева, 1888. 448 с.

21. Святитель Серапион, архимандрит Киевского Печерского монастыря:
<http://alchevskpravoslavniy.ru/zhitie-svyatyl-serapion-episkop-vladimirskij-i-suzdalskij.html>

References

1. Watkins, C. (2011). The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots. Boston: Houghton Mifflin Harcourt [in English].

2. Piggott, S. (1985). The Druids: Ancient Peoples and Places Series. London: Thames & Hudson., New Ed. [in English].

3. Cezar', G. YU. (2016). Zapiski o Gall'skoj vojne. Gotovomu perejti Rubikon. Moskva: RIPOL-klassik [in Russian].

4. Laertsikij, D. (2009). O zhizni, ucheniyah i izrecheniyah znamenitihy filosofov; kniga I. Moskva: Terra [in Russian].

5. Leru, F. (2003). Druidy. Istoricheskaya kniga. Sankt Peterburg: Evraziya [in Russian].

6. Spence, L. (2003). The History of Atlantis: Series: Dover Occult. New York: Dover Publications [in English].

7. Myers, B. C. (2006). The Mysteries of Druidry: Celtic Mysticism. Theory & Practice. Newburyport: Weiser, 1st Ed. [in English].

8. Caerwyn Williams, J.E.& Ford, P. (2007). The Irish Literary Tradition. Cardiff: University of Wales Press [in English].

9. Ellis, P. B. (1995). The Druids. Michigan: Eerdmans Pub Co [in English].

10. Murphy, A. (2016). The Works of Cornelius Tacitus: With an Essay on His Life and Genius, Notes, Supplements. (Volume 4). Mishawaka: Palala Press [in English].

11. Hutton, R. (2009). Blood and Mistletoe: The History of the Druids in Britain. New Havenby: Yale University Press [in English].

12. Barbarians, T. J. (2007). An Alternative Roman History. Colchester: BBC Physical Audio [in English].

13. Rackham, H. (2013). Pliny the Elder: The Natural History of Pliny. Warszawa: HardPress Publishing [in English].

14. Famincyn, A. S. (2017). Bozhestva drevnih slavyan. Moskva: Veche [in Russian].

15. Gel'mol'd, B. (1963). Slavyanskaya hronika. Moskva: Nauka [in Russian].

16. Afanas'ev, A. N. & Glinka, G. A. (2012). Volhvy, kolduny, upyri v religii drevnih slavyan. Moskva: Alistorus [in Russian].

17. Kesarijskij, P. (1950). Vojna s gotami. Moskva: Nauka [in Russian].

18. Cvetkov, S.V. (2005). Kel'ty i slavyane. Sankt Peterburg: Blic [in Russian].

19. Pliny the Elder. (2015). The Natural History Book. Ed. Tyler T. Travillian. Vol.VII (with Book VIII 1-34). London: Bloomsbury Academic [in English].

20. YAvornickij, D.I. (1888). Zaporozh'e v ostatkah stariny i predaniyah naroda. Sankt Peterburg: Izdanie L.F. Panteleeva [in Russian].

21. Святитель Серапион, архимандрит Киевского Печерского монастыря:

<http://alchevskpravoslavniy.ru/zhitie-svyatyl-serapion-episkop-vladimirskij-i-suzdalskij.html>

Стаття надійшла до редакції 11.02.2020

Прийнято до друку 14.03.2020